

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף טו

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - הערכין וכו'. הערכין המטלטלים בשלושה, רבי יהודה אומר אחד מהן כהן.

שאלה: **מאי ערכין המטלטלין?** הרי דין 'ערכין' מדבר על אדם האומר 'ערכי עלי' שעליו לתת להקדש את הסכום הקצוב בפרשת ערכין (סכום קצוב לפי מין ולפי גיל). ואין לזה קשר למטלטלין.

תשובה: **א"ר גידל אמר רב באומר ערך כלי זה עלי וכו'.** מדובר באדם שאמר 'ערך כלי זה עלי', שעליו לשלם את דמי הכלי הזה להקדש. והטעם, כי אדם יודע שאין דבר כזה 'ערך' לכלי אלא רק לבן אדם, ולכן בהכרח כוונתו היתה לתת את השווי של הכלי להקדש. (דהיינו כשאמר 'ערך כלי' לא התכוין לדין ערכין שבתורה, אלא לערך של השווי שלו בשוק). וצריך שלושה דיינים שישומו את השווי של הכלי כדי שידע כמה לשלם להקדש.

קושיא: **האי 'ערכין המטלטלין'?** 'ערכין של מטלטלין' מיבעיא ליה: אם כן מדוע המשנה קוראת לזה 'ערכין המטלטלין'? שאז משמע כאילו הערכין עצמם מטלטלים. היה צריך להיות כתוב 'ערכין של מטלטלין' דהיינו שווי של מטלטלין כגון אדם שהקדיש כלים. תירוץ: **תני 'ערכין של מטלטלין':** אכן יש לגרוס כן.

ביאור אחר: **רב חסדא אמר אבימי במתפיס מטלטלין לערכין:** מדובר באדם שאמר 'ערכי עלי' שעליו לשלם את ערכו הקצוב בתורה. ולאחר מכן הוא לקח מטלטלין שלו (כגון כלים) ואמר 'הרי אלו לערכי', ואז חלה קדושה על הכלים הללו. והוא רוצה לפדות אותם מהקדש. צריך שלושה דיינים שיעריכו את השווי שלהם כדי שידע כמה לשלם להקדש. [מדובר בעני שהקדיש כלים פחות מהערך שלו, ולכן צריך לשום אותם כדי לדעת כמה לשלם להקדש. ר"ן].

קושיא: **האי 'ערכין המטלטלין'?** 'מטלטלין של ערכין' מיבעי ליה: אם כן המשנה היתה צריכה לכתוב 'מטלטלין של ערכין' כלומר מטלטלין שהוקדשו עבור ערכין. תירוץ: **תני 'מטלטלין של ערכין'**: אכן יש לגרוס כן.

ביאור אחר: **רבי אבהו אמר באומר 'ערכי עלי' וכו'**: מדובר באדם שאמר 'ערכי עלי' שלעליו לשלם את ערכו הקצוב בתורה. אך הוא לא שילם, ובא הכהן לגבות ממנו את הכסף. אם הוא גובה מטלטלין, צריך שיהיו שלושה שישומו אותם. ואם הוא בא לגבות קרקעות צריך עשרה שישומו אותם. (כפי שממשיכה המשנה ואומרת 'הערכין - המטלטלים בשלושה, רבי יהודה אומר אחד מהן כהן. **הקרקעות תשעה וכהן**').

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: לפי שני הפירושים הראשונים (רב גידל ורב חסדא) מובן מדוע צריך שלושה דינים. כי האדם רוצה להוציא מההקדש את הכלי על ידי פדיון, ולכן צריך להעריך את השווי של הכלי כראוי. אבל לפי רבי אבהו שגובים מהאדם לשלם להקדש את הסכום של הערך שלו במטלטלין, מדוע צריך שלושה?

א"ל סברא הוא וכו': מה ההבדל בין להוציא מהקדש לבין להכניס להקדש? בשני המקרים אפשר לטעות ולהעריך את השווי של הכלי שלא כראוי.

למדנו במשנה - רבי יהודה אומר וכו'. רבי יהודה אומר אחד מהן כהן:

א"ל רב פפא לאביי: לדעת רבי יהודה מובן מדוע כתוב בפרשה 'כהן' (בפרשת ערכין או בפרשת פדיון הקדש), כי צריך שאחד מהשלושה יהיה כהן. אבל לרבנן שלא צריך כהן כלל, קשה!

למדנו במשנה - הקרקעות תשעה וכהן.

שאלה: **מנהני מילי? תשובה**: **אמר שמואל עשרה כהנים כתובין בפרשה**: עשרה פעמים כתוב 'כהן' בפרשת פדיון הקדש. הראשון נצרך לגוף הענין ללמד שצריך כהן. והיינו שהמילה 'כהן' באה למעט דוקא כהן ולא ישראל. אבל 'הכהן' השני שוב בא למעט. והכלל הוא 'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות', ואם כן 'הכהן' השני בא לרבות אפילו ישראל. וכן שאר הכהנים באים לרבות אפילו ישראל. נמצא שיש לנו תשעה ישראלים וכהן אחד.

מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן: יש לנו רק חמשה כהנים וחמשה ישראלים. כי אמנם הכהן השני בא למעט ו'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות' והוא מרבה ישראל אחד. אבל הכהן השלישי אינו בא לרבות אלא למעט. כי הוא נצרך ללמד אדרבא שצריך באמת עוד כהן נוסף, (ולא יכלנו ללמוד שצריך עוד כהן מה'כהן' השני, כי הוא מיעוט אחר מיעוט והוא בא לרבות, ולכן נצרך הכהן השלישי ללמד על עוד כהן). אמנם הכהן הרביעי שוב פעם בא למעט, והוא כבר שוב 'מיעוט אחר מיעוט', ולכן הוא מרבה עוד ישראל אחד. וכך הלאה, כהן אחד בא לרבות ואחריו בא למעט. נמצאו סה"כ חמשה כהנים וחמשה ישראלים.

למדנו במשנה - ואדם כיוצא בהן. 'הערכין - המטלטלים בשלושה, רבי יהודה אומר אחד מהן כהן. הקרקעות תשעה וכהן. ואדם כיוצא בהן.' כלומר צריך תשעה וכהן לעשות שמאות לשווי של אדם, כמו קרקעות.

קושיא: **אדם מי קדוש?** האם אפשר בכלל להקדיש אדם? **תירוץ:** **אמר ר' אבהו:** מדובר באדם שאמר 'דמי עלי' (כלומר אני מקדיש את השווי שלי להקדש). שמין אותו כמו עבד הנמכר בשוק. והרי עבד הוקש לקרקעות, ולכן שמין אותו בתשעה וכהן כמו קרקעות.

*

בעי רבי אבין שער העומד ליגזוז: אדם שגידל את שערו והוא עומד להיגזז, והקדיש אותו. איך מעריכים את שווי? האם מתייחסים לשיער הזה כאילו הוא כבר גזוז, וממילא הוא כמו מטלטלין הנישומים בשלושה. או שהוא חלק מגוף האדם, ונישום בעשרה.

תא שמע המקדיש את עבדו וכו': לדעת ת"ק אין מועלין בו (המשתמש בעבד אינו עובר על איסור מעילה בהקדש). בגלל שעבד נידון כקרקע, והדין הוא שאין מעילה בקרקעות. ולדעת ת"ק אין מעילה אפילו בשער, בגלל שהשיער נחשב מחובר לאדם. אבל לדעת רשב"ג מועלין בשער כי השיער נחשב למטלטלין. וקיימא לן שהמחלוקת היא בשיער העומד ליגזוז.

נמצא שזו מחלוקת תנאים. והוא הדין לענייננו לגבי פדיון שיער שהוקדש. לדעת ת"ק שמין את השיער בעשרה כקרקע, ולדעת רשב"ג בשלושה כמטלטלין.

נימא הני תנאי כהני תנאי: לכאורה ניתן לתלות את מחלוקת התנאים הנ"ל במחלוקת תנאים דלהלן -

דתנן ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע וכו': יש דברים המחוברים לקרקע אבל אין דינם כקרקע אלא כמטלטלין. וחכמים חולקים עליו וסוברים שכל המחובר לקרקע דינו כקרקע. והנידון הוא, בבעלים שתובע את השומר ואומר לו 'עשר גפנים טעונות ענבים מסרתי לך', והשומר אומר 'מסרת לי רק חמש'. ר"מ מחייב שבועה על הענבים, וחכמים פוטרים.

ואמר על כך ר' יוסי בר חנינא שהמחלוקת היא בענבים העומדות להיבצר, האם הם נחשבות כבצורות או לא. לדעת רבי מאיר הם נחשבות כבצורות, וממילא דינם כמטלטלין שנשבעים עליהם, ולדעת חכמים הם נחשבות כמחוברות, וממילא דינם כקרקעות שאין נשבעים עליהם.

לכאורה רבי מאיר סובר כרשב"ג וחכמים כת"ק.

דחיה: לא, אפילו תימא ר' מאיר וכו': אין הכרח. כי יתכן שדוקא בענבים סובר רבי מאיר שהם נחשבים כבצורים, בגלל שכאשר הם נשארים על העץ הם מתקלקלים. אבל בשיער רבי מאיר מודה לת"ק שהוא לא נחשב כגזוז, כי כל זמן שהוא נשאר מחובר לראש הוא רק משבית.

למדנו במשנה - דיני נפשות כו': הרובע והנרבע בעשרים ושלושה.

קא פסיק ותני: ה'רובע' - שור שרבע אשה, וה'נרבע' - שור שנרבע לאיש, שני השוורים נידונים לסקילה בעשרים ושלושה דינים. אמנם ישנו דין נוסף - 'רובע זכר' = שור שרובע איש.

המשנה סתמה ולא חילקה בין שור רובע אשה, לשור רובע איש. משמע ששני השוורים נידונים לסקילה בעשרים ושלושה דינים.

בשלמא רובע נקבה וכו': אך ניחא לגבי רובע אשה כתוב בתורה "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֵל כָּל בְּהֵמָה לְרַבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגַתָּ אֹתָהּ הָאִשָּׁה וְאֵת הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ" הוקשה הבהמה לאשה, כמו שהאשה נידונית בעשרים ושלושה כך גם השור. אבל רובע איש מניין לנו שצריך עשרים ושלושה לדון את השור?

תשובה: **"כל שוכב עם בהמה מות יומת"**: הפסוק הזה מיותר, כי כבר כתוב שאיש הרובע בהמה יומת "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שִׁכְבָּתוֹ בְּבַהֲמָה מוֹת יוּמָת וְאֵת הַבְּהֵמָה תִּהְרֹגוּ", אלא הפסוק בא ללמד על 'הנשכב' כלומר על איש ששור רובע אותו. ומכיון שהתורה קראה בפסוק הזה ל'נשכב' בלשון 'שוכב', היא באה להקיש את

הנשכב לשוכב. כמו ש'השוכב' דהיינו איש השוכב עם בהמה דנים אותו ואת הבהמה בעשרים ושלושה (שהרי הוקשו הוא ובהמתו בפסוק " **וְאִישׁ אֲשֶׁר וְכוּ**" הנ"ל), כך איש 'הנשכב' לבהמה דנים את שניהם בעשרים ושלושה.

*

למדנו במשנה - שור הנסקל בעשרים ושלושה, שנאמר "השור יסקל וגם

בְּעֵלְיוֹ יוֹמֵת", כמיתת הבעלים כך מיתת השור: [כלומר שור שנגח אדם ומת, דינו של השור בסקילה. והלימוד שדנים אותו בבית דין של 23, הוא מהפסוק שמשווה אותו לבעלים שלו, דהיינו כמו שהבעלים שלו אם היה עליו חיוב מיתה כלשהו היו דנים אותו בבית דין של 23, כך גם את השור הזה צריך לדון בבית דין של 23.]

אמר ליה אביי לרבא: מנין שהפסוק הנ"ל בא ללמדנו ש'כמיתת הבעלים כך מיתת השור', אולי הוא בא ללמדנו שבעל השור באמת חייב מיתה (- כששורו הרג אדם).

ענה לו רבא: א"כ: אם כן היה צריך לכתוב רק "השור יסקל וגם בעליו" ולא להוסיף את המילה "יומת", ובכך היינו יודעים שגם השור יומת וגם בעליו יומת. אבל כיון שנאמר גם "יומת", הרי זה בא ללמדנו שלא הורגים את בעל השור, אלא 'כמיתת הבעלים כך מיתת השור'.

אמר לו אביי: **אי כתב רחמנא הכי:** והרי אם התורה היתה כותבת רק "השור יסקל וגם בעליו" ולא להוסיף את המילה "יומת", היה מקום לחשוב שהורגים את בעל השור בסקילה כמו שהשור נסקל, ולכן הוצרך הכתוב לומר "וגם בעליו יומת" כדי ללמדנו שבעל השור חייב רק מיתת חנק ולא סקילה (- סתם מיתה האמורה בתורה היא חנק). וא"כ חזרה הקושיא למה לא נבאר את הפסוק שגם הבעלים חייבים מיתה, אלא שמיתתם היא בחנק ולא בסקילה כמו השור.

ענה לו רבא: **סקילה סלקא דעתך?!** וכי עולה על דעתך שבעל השור יתחייב סקילה?! והרי אפילו אם האדם הורג בעצמו הוא ניזון בסייף כדין רוצח, ואם כן איך יתכן לומר שאם רק ממונו (- שורו) הרג אדם, יתחייב בעל השור בסקילה שהיא מיתה הכי חמורה.

שאלה: ודילמא: אולי הטעם שהתורה כתבה "יומת" הוא כדי להקל על בעל השור להוציאו ממיתת סייף (שחייב בה אם היה רוצח בידיים), ולחייבו על מה שהרג שורו אדם רק חנק בלבד?

הניחא: אמנם אפשר לומר שהמילה "יומת" מיותרת, לסובר שמיתת חנק חמורה ממיתת סייף, כי לדעתו אכן לא יתכן שהמילה "יומת" באה לומר שמיתתו של בעל השור היא במיתת חנק החמורה, שהרי לא יתכן שיהיה העונש של בעל השור על שהרג שורו אדם, חמור יותר מהעונש על רציחה שהוא עצמו רצח אדם בידים.

אלא למאן דאמר: אבל לסובר שמיתת חנק קלה ממיתת סייף, קשה, שהרי יתכן שכוונת התורה לומר שיש להמיתו בחנק על מיתת שורו, שהוא עונש פחות חמור מסייף, ולכן כתבה התורה "יומת". וכיון שלדעתו המלה "יומת" אינה מיותרת, אם כן חוזרת הקושיה מנין לנו שכוונת התורה בפסוק "וגם בעליו יומת" ללמדנו שמיתת השור בעשרים ושלושה, אולי כוונת התורה ללמדנו שבעל השור חייב מיתת חנק.

תשובה: **לא סלקא דעתך:** לא יעלה על דעתך שבעל השור חייב מיתה, כיון שנאמר בפסוק שלאחריו "אם כפר יונשת עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר יונשת עליו", דהיינו שבעל השור נותן כופר ופודה בכך את נפשו, ואם תאמר שבעל השור חייב מיתה אלא שהתורה נתנה לו את האפשרות לפדות את מיתתו בכופר, אין זה יתכן, שהרי התורה כתבה במקום אחר "ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות, כי מות יומת", נמצא שאם הוא היה חייב מיתה התורה לא היתה מאפשרת לו לפדות את מיתתו בתשלום כופר, אלא בהכרח שהוא לא חייב מיתה ולכן הוא נותן כופר.

דחיה: **אדרבה:** להיפך! דווקא משום שהתורה אינה מתירה לפדות את הרוצח בתשלום כופר, והיה מקום לומר שאפילו אם שורו הרג אין לוקחים כופר, לכן כתבה התורה שרק אם הוא הרג בעצמו אינו יכול לפטור את עצמו בתשלום כופר, אבל אם שורו הרג אדם ניתנת לו האפשרות לפדות את עצמו בתשלום כופר, ובאמת אם אינו משלם כופר, הרי הוא נהרג.

וא"כ חזרה הקושיה, שאמנם בעל השור יכול לפדות את עצמו בתשלום כופר, אבל אם לא משלם כופר הרי הוא חייב מיתה, ומנין לנו לפוטרו לגמרי ממיתה.

מתרצת הגמרא: **אלא אמר חזקיה:** נאמר "מות יומת המכה רצח הוא", ולכאורה המילים "רוצח הוא" מיותרות, אלא הם נכתבו כדי ללמדנו שעל רציחתו בידים אתה הורגו, ואין אתה הורגו על רציחת שורו, ומכאן למדנו שבעל השור פטור לגמרי ממיתה, ומה שכתבה התורה "וגם בעליו יומת" הוא רק לדרשה ללמדנו ש'כמיתת הבעלים כך מיתת השור', שכשם שאם היו הורגים את הבעלים הוא היה נידון בעשרים ושלושה, כך גם נידון השור בעשרים ושלושה.

*

איבעיא להו: כמתן תורה נאמר "אם בְּהִמָּה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה", דהיינו בהמה שתעלה להר סיני לא תחיה. הגמ' שואלת בכמה דיינים דנו את השור שבכל זאת עלה להר סיני.

צדדי הספק:

מי גמר שעה מזורות או לא: האם לומדים את הדין של השור הזה שהיה רק לשעה (= לזמן מסויים, דהיינו רק בשעת מתן תורה) מדין שור הנסקל שנוהג לדורות, וא"כ דנו אותו בעשרים ושלושה, או לא.

תא שמע: נאמר כמתן תורה "אם בְּהִמָּה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה", וכשם שאיש שעלה להר סיני היה נידון בעשרים ושלושה (= כדין איש שנהרג), כך את השור דנו בעשרים ושלושה.

*

למדנו במשנה - הארי והזאב כו' (= הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש שהרגו אדם, דינם כשור בסקילה, ודינים אותם בב"ד של 23, רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה):

אמר ר"ל: דברי רבי אליעזר במשנה ש'כל הקודם להורגן זכה' נאמרו רק במקרה שהם המיתו אדם (כלומר דברי ר"א נאמרו על דברי ת"ק, שת"ק אמר הארי והזאב כו' שהרגו אדם דינם בסקילה, ועל זה אמר ר"א שכל הקודם להורגן זכה), אבל אם הם לא המיתו אינו רשאי להורגם.

ממשיך ר"ל ואומר:

אלמא קסבר: משמע שר"א סבר שְׁלֵחִיּוֹת הַנִּלְיָ שֶׁ יֵשׁ תְּרֻבוֹת, דהיינו שמותר לגדלם לפי שאפשר ללמד אותם שלא יזיקו, והם שייכים לבעליהם ואינם הפקר, ולכן אסור להורגם אם לא המיתו, אבל אם הם המיתו הדבר מוכיח שכתב בהתחלה הם לא היו בני תרבות, ולכן לא צריך לדון אותם בבית דין אלא כל הקודם להורגן זכה.

רבי יוחנן אמר: דברי ר"א נאמרו אפילו במקרה שלא המיתו (וכך אמר ר"א לת"ק: מה שאמרת שאם המיתו צריך לדון אותם בעשרים ושלושה, אני חולק עליך וסובר שאפילו אם לא המיתו לא צריך ב"ד וכל הקודם להורגן זכה).

ממשיך ר"י ואומר:

אלמא קסבר: משמע שר"א סבר שְלִחִיּוֹת הַנ"ל אין תרבות, ואינם שייכים לבעליהם והרי הם כהפקר, לפי שהיה אסור לו לגדלם.

קושיא על ר"ל: תנן: למדנו במשנתנו - 'רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה'. אמנם לשיטת ר"י מובן שהוא 'זכה' בעור שלהן, כלומר בזה שהוא הרג אותם הוא הרוויח את העור שלהם כיון שאין להם בעלים, אבל לר"ל לא מובן במה הוא זכה, שהרי כיון שהם המיתו ואמרו חכמים (= ר"א) שלא צריך לדון אותם בכי"ד, הרי הם כאילו כבר נגמר דינם והם אסורים בהנאה (= בהמה שנגמר דינה למיתה אסורה בהנאה).

תירוץ: **מאי זכה, זכה לשמים:** הוא זכה בזה שהוא עשה מצווה שביער אותם מהעולם.

תניא כוותיה דר"ל: הגמ' מביאה ברייתא בה מבואר כשיטת ר"ל, שלדעת ר"א רק אם המיתו מותר להורגם, וההורגם זכה לשמים.

*

למדנו במשנה - רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלושה:

קושיא: ר"ע היינו ת"ק: כך גם אמר ת"ק, ובמה ר"ע חולק עליו?

תירוץ: איכא בינייהו **נחש:** לדעת ת"ק נחש דינו כדין הארי והזאב שדנים אותם בעשרים ושלושה, ולדעת ר"ע הנחש מועד לעולם וכל הקודם להורגו זכה.